

Predgovor uz 37. izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija

Muzejski dokumentacijski centar (MDC) 37. put tijekom međunarodnoga sajma knjiga i učila Interliber na Zagrebačkome velesajmu predstavlja recentnu nakladničku djelatnost hrvatskih muzeja i galerija. MDC-ovu pozivu na izložbu odazvalo se 116 muzeja i galerija iz 66 gradova i mjesta sa 722 nova naslova tiskanih i elektroničkih publikacija, 290 plakata te ostalim popratnim promidžbenim materijalom uz različita muzejska događanja.

Što je broj publikacija veći – to je našim posjetiteljima izložbe, kao i čitateljima popratnoga popisa, teže pronaći ono što ih zanima. Stoga i ove godine nastavljamo s tradicijom pisanja malo opsežnijih predgovora kojima želimo skrenuti pozornost na novo i zanimljivo, provokativno ili pak dugovječno i održivo, svojstveno muzejima, ali i na neke nove iskorake u muzejskoj izdavačkoj djelatnosti.

Onima koji žele samostalno istraživati i otkrivati, vjerujemo kako nećemo pokvariti užitak ako u redcima ovoga predgovora ili uvoda u izložbu ponudimo neke teme i naslove koji su nama, koji pratimo muzejsko nakladništvo već 37 godina, posebno „zapeli za oko“.

Donatorstvo kao sudbina – od privatnih zbirki kolekcionara do muzeja

Kolekcionari i njihove privatne zbirke česta su tema povremenih muzejskih izložaba. Tako je i ove godine publika imala priliku razgledati remek-djela iz zbirke Gorana Generalića u Galeriji naivne umjetnosti u Hlebinama (*Borba titana – Ivan i Josip Generalić u Hlebinama*), izbor iz zbirke Dagmar Meneghello u Muzeju hvarske baštine (*Imaginarni i stvarni krajolici*), zbirku Bali u Muzeju Medimurja Čakovec, stare razglednice otoka Cresa iz zbirke dr. Damira Kovača u Creskome muzeju, djela iz zbirke Pohižek u Muzeju Like Gospić, arheološki materijal iz privatnih zbirki Radijevac i Vincek u Gradskome muzeju Virovitica i dr.

S još većim zadovoljstvom muzeji su publici predstavili i nove donacije iz privatnih zbirki među kojima su djela iz donacije Antona Cetina Umjetničkoj galeriji Dubrovnik, kameni spomenici darovani Arheološkomu muzeju Narona (*Vid Vidu*), radovi iz bogatoga opusa Frane Para koji uključuje linoreze, grafičko-pjesničke mape i radove u dubokome tisku, nastale u razdoblju od šezdesetih godina 20. stoljeća do 2011., a koje je umjetnik 2017. darovao Modernoj galeriji, kao i dio slikarskoga opusa *srebrnoga gospodina* Slavka Šohaja, najvećim dijelom iz donacije umjetnikove udovice Hede Šohaj 2016. godine, ali i iz prijašnjih umjetnikovih donacija zagrebačkoj Modernoj galeriji.

Da je 2018. godina posvećena velikim kolekcionarima i donatorima, potvrđuju i dva kataloga posvećena Anti Topiću Mimari, objavljena uz izložbe u povodu 120. obljetnice Mimarina rođenja i 30. obljetnice djelovanja Muzeja Mimara. Prvi katalog prati izložbu u Muzeju Mimara (*Ante Topić Mimara: donatorstvo kao sudbina*), a drugi predstavlja odabrana djela iz donacije Ante Topića Mimare Strossmayerovoj galeriji starih majstora HAZU koja se i danas nalaze u njezinu stalnom postavu.

Opsežnu sintezu istraživanja putova i okolnosti kupovanja i nabave slika i umjetnina za zbirku biskupa J. J. Strossmayera, čime je začeta i aktualna muzejska tema provenijencije umjetnina, objavila je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (*Strossmayerova zbirka starih majstora*).

Muzeji o sebi samima

Jedna od uobičajenih i muzejima svojstvenih publikacija je vodič kroz stalni postav koji pomaže posjetiteljima u razgledavanju izložbenih prostora i upoznavanju pojedinih izložaka. Iako ih sve više zamjenjuju elektronički vodiči ili pak oni na aplikacijama za mobilne uređaje, tiskanih je vodiča u recentnome nakladništvu dvanaest, a priredili su ih u džepnome ili opsežnijem formatu, na hrvatskome jeziku ili u dvojezičnome izdanju, za djecu ili odrasle: Pomorski muzej Dubrovnik, Muzej grada Iloka, Muzej Općine Jelsa, Muzej Gacke Otočac, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog

primorja Rijeka, Muzej Valpovštine, Gradski muzej Varaždin, Muzej vučedolske kulture, Muzej antičkog stakla u Zadru te Muzej za umjetnost i obrt.

Nešto rjeđe u muzejskome nakladništvu pojavljuju se katalogi stalnih postava, pa ih je ove godine samo tri, i to katalogi Galerije Meštrović u Splitu na hrvatskome i engleskom jeziku u zasebnim svescima te katalog stalnoga postava Zbirke suvremene umjetnosti Muzeja Grada Rovinja.

Katalogi pojedinih muzejskih zbirki pak donose rezultate višegodišnjega stručnog rada na muzejskoj građi, a njima su predstavljene: zbirke Etnografskoga muzeja Istre u Pazinu (*Gospodarstvo u Istri*); afričke zbirke u Etnografskome muzeju u Zagrebu (*Hrvatska i svijet*); Zbirka slatkovodnih riba Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja; Zbirka satova Odjela umjetničkog obrta Muzeja Slavonije u Osijeku (*Kazaljke broje vrijeme*); europske vojničke puške u Zbirci oružja Hrvatskoga povijesnog muzeja (*Priprema, pozor, pali!*); tradicijski nakit iz fundusa Etnografskoga muzeja u Dubrovniku; Zbirka turističkih karata i planova Hrvatskoga muzeja turizma (*Turističke karte – pozivnica i spomen*); numizmatička zbirka Gradskoga muzeja Sisak (*Razdoblje carske kovnice novca u Sisciji*).

Svoje obljetnice muzeji najčešće obilježavaju izlozbama, kao što je to napravio Umjetnički paviljon izložbom *Likovni vremeplov* u povodu svoje 120. obljetnice ili Prirodoslovni muzej Dubrovnik koji je na izložbi *Domi sum* predstavio rezultate višegodišnjega istraživanja povijesti Muzeja od davne 1872. godine.

Lošinjski muzej objavio je monografiju, a muzej Prigorja odlučio se za formu spomenice objavivši, među ostalim, i sjećanja bivših zaposlenika i suradnika Muzeja (*Spomenar Muzeja Prigorja*), a Galerija umjetnina Split u opsežnoj je monografiji predstavila svoj postav od šezdesetih godina 20. stoljeća do danas (*O umjetnosti – umjetnost i društvo*).

Da umrem ne bih stao – muzeji i sport

Muzejska je godina započela s temom siječanske Noći muzeja – *Muzeji i sport*. Različite sportske discipline bile su teme brojnih hrvatskih muzeja tijekom cijele godine, čime je bitno obogaćena i biblioteka znanja iz povijesti hrvatskoga sporta.

Tako je ljubiteljima nogometa, za predah između napetih utakmica Svjetskoga nogometnog prvenstva, Umjetnička galerija Dubrovnik priredila izložbu 25 radova sedamnaest hrvatskih slikara pod nazivom *Nogomet u hrvatskom slikarstvu*, a Gradski muzej Drniš ponudio je edukacijsku slikovnicu *Gol iz snova*, obilježivši ujedno i sto godina Drniškoga omladinskog športskog kluba. Na izložbi o motociklizmu Gradskoga muzeja Bjelovar, nazvanoj *Devet desetljeća motociklizma s Moto klubom Bjelovar*, predstavljeno je kako Bjelovarčani žive s motorima i motosportom već devet desetljeća, a na izložbi *Da umrem ne bih stao* ispričane su 42 arheološke i povijesne priče o trčanju. Povijesni i pomorski muzej Istre u Puli priredio je izložbu *Boks u Puli* u cilju očuvanja i vrednovanja važnosti boksa kao najtrofejnijega pulskog sporta, čemu je bitno pridonijela i *zlatna rukavica* – Mate Parlov.

Početke splitskih sportova povezanih s morem od kraja 19. stoljeća do 1941. godine predstavio je Hrvatski pomorski muzej Split na izložbi dokumenata, medalja i sportske opreme te u katalogu *Počeci pomorskih sportova u Splitu*, upućujući ujedno i na dugogodišnju težnju za osnivanjem Muzeja sporta u Splitu. Gradski muzej Sisak također je nastojao prikazati fenomen sporta kao dio urbanoga identiteta Siska izložbom i popratnim katalogom *70 godina košarke u Sisku: 1947. – 2017.*, a uz 25. obljetnicu smrti najpoznatijega hrvatskog košarkaša Dražena Petrovića Muzejsko-memorijalni centar *Dražen Petrović* priredio je edukacijsku radnu bilježnicu za najmlađe posjetitelje – *Draženove 3 olimpijade*. Tehnički muzej *Nikola Tesla* prizvao je u sjećanje simpatičnu vjevericu Zagija i dane kada je Zagreb bio središte svijeta kao domaćin najveće organizirane sportske manifestacije na izložbi kolekcionara Igora Novakovića *30 godina Univerzijade '87*.

Baština u nestajanju – priče o lokalnim tvornicama i industrijskoj baštini

Dok u svakodnevici svjedočimo zatvaranjima i prestanku rada brojnih tvornica, gledajući uznemirujuće medijske slike i vijesti o radnicima na ulicama s transparentima i o masovnome odlasku mladih ljudi „trbuhom za kruhom“, muzeji nastoje sakupiti, sačuvati i ispričati priče o nastanku i razvoju lokalnih tvornica i industrijskoj baštini.

Muzej Gacke u Otočcu pokrenuo je ciklus posvećen industrijskoj baštini grada Otočca s nazivom *Baština u nestajanju*. Prvu je izložbu posvetio Otočkoj pivovari, njezinu razvoju, proizvodima, djelatnicima i gašenju proizvodnoga pogona, radi senzibilizacije lokalne zajednice za industrijsku baštinu, njezinu prenamjenu te prikupljanje informacija i materijala koji se odnose na kulturno-povijesnu baštinu grada Otočca.

Gradski muzej Sisak objavio je brošuru *Novi život industrijske baštine – interijeri, krajolici, perspektive* u kojoj je predstavio šest projekata prenamjene industrijskih struktura, prostora i krajolika grada Siska koji su većim dijelom nekorišteni i zapušteni, a svojedobno su obilježili i oblikovali današnji Sisak i život njegova stanovništva. Na izložbi *Željezara Sisak – nedovršeni gigant* Gradski muzej Sisak uz 80. godišnjicu tvornice prikazao je njezin razvoj s pomoću dizajna i vizualne komunikacije reklamnih kataloga i publikacija od pedesetih godina do 1990., što je do danas neobrađena tema.

Muzej Moslavine Kutina predstavio je izložbom i katalogom *Kutina – 50 godina Petrokemije d.d.* *Kutina* povijest „moslavačke hraniteljice“, jedne od najvećih i šezdesetih godina najmodernijih europskih tvornica mineralnih gnojiva, zbog koje se iz svih krajeva bivše Jugoslavije u Kutinu doselilo nekoliko tisuća radnika, među kojima i mnogo mladih inženjera, tvornice bez čijega postojanja Moslavina ne bi bila ono što je danas.

Drvno-industrijski kombinat TVIN iz Virovitice usko je povezan s imenom hrvatskoga arhitekta i industrijskoga dizajnera Bernarda Bernardija (1921. – 1985.). Na tu neprekidnu suradnju koja je započela 1967. godine te proizvela inovativne sustave namještaja najviših ergonomskih zahtjeva, kojima su poslovni prostori pretvarani u humane radne ambijente, Gradski muzej Virovitica podstijetio je izložbom i opsežnim katalogom *Bernardo Bernardi i TVIN*.

Kolaž velikih projekata

Bernardi je samo jedan od onih koji su sudjelovali u stvaranju mozaične slike šezdesetih godina u Hrvatskoj. Toj temi posvetio se Muzej za umjetnost i obrt organiziravši veliki izložbeni i kulturološki projekt, popraćen opsežnim katalogom *Šezdesete u Hrvatskoj – mit i stvarnost* koji precizno i pregledno daje „sliku određenog vremena, stilskog razdoblja ili kulturno-povijesnog fenomena, osvjetljenu na pozadini društveno-povijesnih zbivanja i ključnih čimbenika u gospodarskom, kulturnom i umjetničkom životu“ (iz predgovora M. Gašparovića).

Veliki kulturološki događaj bilo je i gostovanje jednoga od najvećih svjetskih muzeja, Državnoga muzeja *Ermitaž*, u Galeriji *Klovićevi dvori* s izložbom *Katarina Velika, carica svih Rusa*. Oko tisuću eksponata predstavilo je jednu od najmoćnijih žena u povijesti, carica Katarinu II. (1729. – 1796.), njezinu vladavinu, ulogu u obrazovanju i prosvjetiteljstvu, vanjskoj politici, ratovima koje je vodila, ali i njezinu strast za umjetnošću koja ju je dovela do otkupa mnogih zbirki i osnivanja Ermitaža.

Da je i Hrvatska imala svoje plemstvo koje je utjecalo na društveni, kulturni, obrazovni i gospodarski razvoj sredina u kojima je živjelo, predstavljeno je izložbenim i izdavačkim projektom *Valpovački vlastelini Prandau-Normann* koji su u suradnji ostvarili Muzej likovnih umjetnosti, Muzej Slavonije i Državni arhiv u Osijeku te Muzej Valpovštine u Valpovu. Svaka od ustanova izložbom je predstavila dio umjetničke, arhivske, graditeljske, numizmatičke, kulturno-povijesne, knjižnične i glazbene građe valpovačkih vlastelina koju baštini, a veliko nasljeđe ovih plemićkih obitelji sažeto je i temeljito obrađeno u zajedničkom dvojezičnom katalogu. Da baština valpovačke vlastele nije jedina u nasljeđu hrvatske kulture, predstavljeno je i temama Gradskoga muzeja Varaždin o gro-

fovima Bombelles te studijom valorizacije kulturne ostavštine plemićke obitelji Janković (*Plemićka obitelj Janković i Subopolje*).

Nekoliko se muzeja i galerija bavilo umjetničkim stvaralaštvom i životom Vlahe Bukovca (1855. – 1922.). Muzeji i galerije Konavala u Cavtatu objavili su vrsno ilustrirane slikovnice na hrvatskome i engleskom jeziku o djetinjstvu Vlahe Bukovca, predstavivši ujedno društveno-povijesno okružje u kojemu je veliki slikar odrastao. Isti je muzej obradio i temu Bukovčeva posljednjeg ispraćaja polaganjem urne u obiteljsku grobnicu u Cavtatu (*Pepelu velikog Bukovca*), prvi put predstavivši dokumentarne fotografije i jedinstvene muzejske predmete.

Izložba *Vlaho Bukovac: Portreti obitelji* u Muzeju Lapidarium predstavila je zbirke Umjetničke galerije Dubrovnik, a u zagrebačkoj Galeriji *Klovićevi dvori* započeo je *Ciklus Vlaho Bukovac* prvom izložbom posvećenom pariškomu razdoblju 1877. – 1893. godine. I ta je izložba, kao i ostale velike izložbe Galerije *Klovićevi dvori*, popraćena istoimenom muzejsko-edukacijskom knjižicom kojom se djeci i mladima olakšava upoznavanje s izložbom i njezino razumijevanje.

U tijeku je i izložba *Vlaho Bukovac i Alexandre Cabanel – povijesni susret učenika i učitelja* u Umjetničkome paviljonu u Zagrebu.

JA, JACOBUS APOTHECARIUS – povijest ljekarništva i medicine

Trajna briga o zdravlju ljudi potaknula je nekoliko izložaba povezanih sa zdravstvenom zaštitom i ljekarništvom.

Kako su se liječili naši davni predci i koje su ljekovito bilje rabili za različite bolesti, poučila nas je izložba Muzeja krapinskih neandertalaca *O prapovijesnom liječenju, neandertalcima i ljekovitom bilju*, zatim tko je bio prvi apotekar grada Zagreba, o čijemu se postojanju iščitava iz sačuvanih sudskih spisa i parnica među kojima je i ona s krznarom Jakovom iz 14. stoljeća, govori katalog Muzeja grada Zagreba *Ja, Jacobus apothecarius: od štacuna do industrije*, a Gradska knjižnica i Muzej grada Crikvenice objavili su opsežnu knjigu dr. sc. Aleksandre Frković *Povijest medicine vinodolskog kraja u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća*.

Izložba Arheološkoga muzeja u Zagrebu *Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu*, kojom je predstavljena jedna od najvećih zbirki rimskih medicinskih i farmaceutskih instrumenata u Europi, gostovala je u Gradskome muzeju Požega i Lošinjskome muzeju.

Gradski muzej Makarska epidemiji kuge koja je pokosila trećinu stanovništva u Makarskoj i Primorju posvetio je zbornik radova s interdisciplinarnoga znanstvenog skupa *Kuga u Makarskoj i Primorju 1815.*, održanoga u prosincu 2015. godine.

U povodu obilježavanja 100. obljetnice Medicinskoga fakulteta u Zagrebu na Medicinskome fakultetu postavljena je izložba *Diplome hrvatskih liječnika: Iz zbirke diploma i povelja Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU*. Muzej grada Zagreba posvetio je izložbu i katalog Klinici za dječje bolesti Zagreb, njezinu putu od osnivanja do danas, ispričavši ujedno i priču o razvoju zdravstvene zaštite djece i majki (*Klaićeva bolnica – godine rasta*), a Tehnički muzej *Nikola Tesla* prvi put je predstavio dio građe iz zbirke medicinske tehnike na izložbi i u katalogu *Tehnika i zdravlje*, pokazavši kako se medicina u povijesti oslanjala na tehnologiju pri dijagnosticiranju, liječenju ili prevenciji od bolesti.

S ovom temom povezujemo i izložbe o zdravstvenome turizmu kao najstarijoj vrsti turizma, među kojima su izložbe Hrvatskoga muzeja turizma *Od liječenja do wellnessa i fitnessa*, održane u spomen na dr. Juliusa Glaxa, opatijskoga liječnika i vodeće osobe zaslužne za razvoj Opatije u zdravstveno i kupališno središte, te izložba *Lipik – kontinentalna Opatija* o gradiću zapadne Slavonije koji svoj razvoj zahvaljuje kupalištu s ljekovitom termalnom vodom.

Tema ljudske brige o svojem zdravlju može se zaključiti i katalogom izložbe *Hommage ljudskom tijelu* održane u Muzeju *Mimara* na kojoj su uz aktove bile izložene i medicinske ilustracije slikara

Osmana Berberovića Berosa, čime je ujedno pokazano kako slikarsko umijeće može biti u službi ne samo duhovnoga boljitka već i medicinske znanosti koja se brine o tjelesnome.

Ali spiš, ali bdiš? – kazalište i kazališna likovnost

Što je kazalište, zgrada ili jedinstveni doživljaj ljudi u gledalištu za koje se odvija predstava na pozornici, što i tko stvara drugu realnost unutar kazališnih zidova, neka su od pitanja na koja su i muzeji nastojali dati odgovor svojim izložbama i popratnim publikacijama.

Katalog Muzeja grada Trogira *Povijest kazališta u Trogiru do 1960. godine* donosi povijesni pregled kazališnoga života grada Trogira: od liturgijskih drama i igara na otvorenome, vrhunca kazališnoga života u Dalmaciji tijekom 17. stoljeća i važne uloge braće Garagnin u gradnji kazališne zgrade do amaterskoga kazališta u 20. st.

Izložbom *Daske koje (Novi) život znače* Tiflološki muzej predstavio je Dramski studio slijepih i slabovidnih *Novi život*, najstarije kazalište u svijetu u kojemu slijepi i slabovidni glumci ostvaruju svoje začudne glumačke kreacije.

Na izložbi *Iza portala: Dorian Sokolić i Ružica Nenadović-Sokolić* u Muzeju primenjene umetnosti u Beogradu predstavljena je građa iz zbirke Muzeja grada Rijeke o bogatome stvaralaštvu poznatoga riječkog bračnog i umjetničkog para, bivših djelatnika HNK-a Ivana pl. Zajca u Rijeci koji su svojim scenografskim i kostimografskim ostvarenjima oživjeli više stotina predstava, zaduživši riječko kazalište i njegovu publiku.

Nakon prve i jedinstvene izložbe posvećene jednoj baletnoj predstavi – *Orašar* – Muzej za umjetnost i obrt nastavio je s muzealizacijom baletne i kazališne umjetnosti. Katalogom izložbe *Balet i strast* predstavio je kostime i druge predmete iz donacije slavnoga britansko-hrvatskog baletnog umjetnika Jelka Yureshe.

Druga knjiga u biblioteci *Kazališna likovnost u knjizi* Muzejsko-kazališne zbirke HAZU posvećena je Vandi Pavelić Weinert koja je izvršila zamjetan utjecaj na povijest hrvatske kostimografije, muzealizaciju mode i tekstila te na obrazovanje kazališnih struka kostimografa i scenografa.

Dom Marina Držića u Dubrovniku i ove je godine svojim izložbenim i izdavačkim projektima znatno pridonio promidžbi i suvremenom razumijevanju Marina Držića (1508. – 1567.), hrvatskoga pjesnika, dramskoga pisca, autora političkih tekstova i glumca. Među njima su: katalog izložbe radova djece polaznika likovne radionice Doma Marina Držića *Život Marina Držića u stripu*; edukacijski program *Dundo Maroje u očima gimnazijalaca*; strip Držićeva djela *Novela od Stanca* ilustratora Dubravka Kastapelija; knjiga *Ali spiš ali bdiš?: naše režije Držićevih tekstova u Domu Marina Držića i oko njega: Anno domini 2015., 2016., 2017., 2018.* autorica Mire Muhoberac i Vesne Muhoberac.

Zaviri ispod i ostale provokativne, intrigantne ili nove teme

Iako su etnografske teme i ove godine bile iznimno zanimljive te u popratnim publikacijama često naslovljene i po narodnim uzrečicama – *Nede panj nede tanj – nede ćukova glava, nede osinja noga* (ukratko o vuni u Konavlima), *Sjedi drvo na drvo* (o odnosu čovjeka i drveta u različitim aspektima života, Muzej Đakovštine i Gradski muzej Virovitica), *Nema gazde bez duboke brazde* (o oruđu za obradu zemlje u Muzeju Staro selo Kumrovec), *Ljudstvo moje međimursko, imaš blaga i bogatstva* (nematerijalna baština Međimurja, Muzej Međimurja Čakovec) – posebnu pozornost privukao je katalog o brkovima koje su Konavljani njegovali i nosili kao obvezatni dio narodne nošnje svakoga muškarca do početka 20. stoljeća (*Br br brrrrci*, Zavičajni muzej Konavala). Drugu rijetko obrađivanu temu, koja se odnosi na pomno skrivani dio intime o donjemu rublju i higijeni, obradio je Muzej Moslavine u publikaciji *Zaviri ispod: donje rublje i higijena*.

U korpusu novih publikacija arheološke tematike objavljeno je četrdesetak novih naslova od kojih su neki u višegodišnjim edicijama. Iako su i ovogodišnji arheološki katalogi i monografije uobičajeno opsežnijega formata, pozornost nam je privukao nevelik katalog Muzeja Like Gospić zbog svoje

tematike – *Pars pro toto – arheologija u minskom polju*. Riječ je, naime, o arheološkim nalazima, uglavnom metalnih predmeta, koje su Muzeju poklonili pirotehničari, a sakupili su ih tijekom razminiranja minskih polja diljem Like u posljednjih deset godina.

Djeci, arheolozima amaterima i ostalim posjetiteljima zadivljenima vučedolskim poimanjem svijeta, koje je iskazano na njihovim posudama najstarijim europskim ideogramima, Muzej vučedolske kulture priredio je znanstveno-popularnu publikaciju autora Aleksandra Durmana *Astralni simbolizam vučedolske kulture*.

Skromnomu popisu kataloga hrvatskih muzeja koji su temi magije, praznovjerja i vjerovanja pristupali iz etnografskoga kuta pridružio se i katalog izložbe *Abracadabra: magija i praznovjerje u starom vijeku kroz fundus Arheološkoga muzeja Zadar* koji temu obrađuje na temelju arheoloških artefakata.

Povijesnim temama povezanim s Drugim svjetskim ratom na području Republike Hrvatske svoj su nakladnički prilog dali i Muzej grada Koprivnice s publikacijom o logoru Danica 1941. – 1942. u Koprivnici, Spomen-područje Jasenovac sa zbornikom tekstova *Jasenovac: manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam* te Povijesni i pomorski muzej Istre u Puli s opsežnim monografskim katalogom istoimene izložbe *Sloboda narodu!: antifašizam u Istri = Liberta al popolo!: l'antifascismo in Istria*.

Publikacije i katalozi likovne tematike i ove su godine najbrojniji. U njihovu mnoštvu i raznolikostima upozoravamo na tek nekoliko naslova prepuštajući izbor najzanimljivijih vlastitom ukusu posjetitelja izložaba. To su: znanstvena monografija *Ivan Meštrović i kultura modernizma: ekspresionizam i art déco* autora Dalibora Prančevića u izdanju Muzeja Ivana Meštrovića i Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu; *Kraj umjetnosti* američkoga likovnog kritičara Donalda Kuspita u izdanju zagrebačkoga Muzeja suvremene umjetnosti; katalog izložbe Galerije umjetnina Split *Umjetnički život u Splitu 1919. – 1941. – Prvo poglavlje: U raskoraku između mita i zbilje 1919. – 1929.*; monografija Kabineta grafike HAZU *Zlatko Keser: crteži* autora Tonka Maroevića; katalog retrospektivne izložbe i monografija Tomislava Gotovca *Anticipator kriza – kuda idemo ne pitajte* u izdanju Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci; katalozi izložaba u povodu 120. obljetnice rođenja Cate Dujšin Ribar u Muzeju grada Trogira (*Emanuel Vidović i njegovi učenici: Cata Dujšin Ribar, Ivan Mirković, Milan Tolić, Silvijske Bonacci Čiko i Antun Zuppa*) i Muzeju grada Kaštela (*Cata Dujšin Ribar: Uvijek sam išla iz sebe i za sobom*); katalog izložbe *Hommage à Picasso: iz zbirke Richard H. Mayer, Kunstgalerien Böttingerhaus, Bamberg* u Muzeju Grada Đurđevca.

U cilju izobrazbe, informiranja, ali i preventivnoga djelovanja u sklopu zaštite kulturne baštine od nezakonitoga izvoza i uvoza kulturnih dobara i prijenosa vlasništva Muzej grada Iloka priredio je u suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova izložbu *Ukradena baština*, koju je publika osim u Iloku mogla pogledati i u Muzeju *Mimara*.

Drugu obrazovnu izložbu s temom zaštite muzejskih predmeta pod nazivom *Ljepota lažnog sjaja: izložba o krivotvorinama umjetnina* priredio je Muzej policije, a proputovala je s jednostavnim katalogom manjega opsega kroz nekoliko hrvatskih muzeja i galerija.

Iako smo pomorska zemlja, reklamirana kao *zemlja tisuću otoka*, među muzejski obrađivanim temama prvi put je obrađena i tema svjetionika u katalogu splitskoga Hrvatskoga pomorskoga muzeja *Više od svjetla i soli: 200 godina hrvatskih svjetionika*. Naime, morem se većinom plovilo na relacijama koje su se mogle savladavati uz danje svjetlo, stoga ne čudi da je tek 1818. godine na rtu Savudrije upaljen prvi svjetionik, a uz tu je obljetnicu najstarijega sačuvanog svjetionika i početka svjetioničarske službe na Jadranu upozoreno na svjetionike kao važan dio graditeljske baštine i hrvatske pomorske tradicije.

Glasovi s otoka i s istoka – prvi put na izložbi

Posebno nas veseli što su se ovogodišnjoj, 37. zajedničkoj izložbi hrvatskih muzeja i galerija prvi put pridružili i neki od najmlađih muzeja u Hrvatskoj. Zadovoljstvo je tim veće što su to muzeji s jadranskih otoka i najistočnijih dijelova Hrvatske, koji će svojim publikacijama na našoj izložbi omogućiti da ih upozna i šira publika. To su:

Memorijalni centar Faust Vrančić na otoku Prviću

koji se primarno bavi prikupljanjem, čuvanjem i predstavljanjem građe povezane sa životom i djelom jednoga od najsvestranijih hrvatskih humanista, Fausta Vrančića (1551. – 1617.), a predstavio se zbornikom radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanoga u povodu 400. obljetnice objavljivanja *Novih strojeva* Fausta Vrančića;

Muzej Apoksiomena u Malome Lošinj

koji udomljuje kip brončanoga atleta, davno potonuloga i pronađenog u podmorju otočića Velih Orjula pokraj Lošinja, a na izložbi sudjeluje s katalogom retrospektivne izložbe creskoga umjetnika Mate Solisa;

Muzej vučedolske kulture

koji je izgrađen na arheološkome nalazištu Vučedol na desnoj strani Dunava i posvećen jednoj prapovijesnoj kulturi, zbog čega je jedinstven u svijetu. Suvremen i atraktivan izgled i dizajn muzejske zgrade i stalnoga postava upotpunjen je vrlo promišljenim nakladničkim proizvodima namijenjenim široko ciljanoj publici. Posjetiteljima različitih interesa, uzrasta i jezičnih pripadnosti ponuđene su njima primjerene publikacije – vodiči za odrasle i djecu, na hrvatskome i engleskom jeziku, znanstveno-popularne publikacije, dječje obrazovne igre i interaktivne radne bilježnice, razglednice te različiti suveniri;

Muzej Cvelferije, Drenovci,

koji nosi ime po lokalnome nazivu za prostor nekadašnje 12. Drenovačke kompanije (njem. *zwölf*), osnovan je 2015. godine sa sjedištem u Drenovcima na jugu Vukovarsko-srijemske županije nakon akcije spašavanja baštine poplavljenoga područja 2014. godine. Među opsegom skromnijim publikacijama predstavio je i katalog izložbe u povodu 210 godina od uspostavljanja 12. Drenovačke kompanije 7. Brodske pukovnije *Čuvali smo granicu na Savi*. Katalog prati izložbu osnovne teme Vojne granice koja će biti obrađena u okviru budućega stalnog postava.

Za kraj – novi početak

Uz 25 novih svezaka muzejskih časopisa, čime se održava kontinuitet stručnoga i znanstvenog periodičnog oglašavanja novih spoznaja i ideja, u hrvatskome se muzejskom nakladništvu pojavio i prvi fanzin (engl. *fanzine*, „glasilo fanova“), odnosno neprofesionalna publikacija koju uređuju novinari amateri. Riječ je o prvome broju fanzina *Beni* koji su pokrenule kustosice u povodu 70. rođendana riječkoga Muzeja moderne i suvremene umjetnosti, a naslov nosi po nazivu Tvornice motorne opreme i ljevaonice *Rikard Benčić* u čijim je prostorima od 2017. godine smješten Muzej. Urednice u uvodniku navode kako su željele otvoriti prostor razmjene sa širom publikom čiji komentari, osvrta i stavovi postaju bitan sadržaj časopisa – što publika i susjedi misle o Muzeju, što žele vidjeti u Muzeju, što im se sviđa, a što ne...

Iako je u ovogodišnjoj nakladničkoj muzejskoj produkciji samo devet CD-ROM-ova (sa sadržajima tiskanih publikacija u PDF-u!), što upućuje na napuštanje materijalnih elektroničkih medija, pojavio se sasvim novi nakladnički proizvod, prema teoriji dr. sc. Jasne Horvat, nazvan „pametna knjiga“. Riječ je, naime, o spoju tiskane i elektroničke knjige kojim se s pomoću QR kodova povezuju, odnosno nadopunjavaju sadržaji tiskane publikacije s odabranim sadržajima na internetu. Čini se da su

muzeji pronašli novi idealni medij za komunikaciju sa svojom publikom. To potvrđuje strip *Richterova igra* umjetnice Dunje Janković, objavljen u povodu retrospektive Vjenceslava Richtera u zagrebačkome Muzeju suvremene umjetnosti. Strip donosi vizualna i tekstna tumačenja izdvojenih djela iz Richterova opusa, polemika povezanih s grupom EXAT 51 te teorijskih promišljanja arhitekture i vizualnosti općenito. Stripovska se naracija u pojedinim fragmentima odvija u dijalogu i igri dvoje avatara, a čitatelju je omogućeno da je s pomoću QR kodova nastavi čitati i na mrežnome sučelju.

Kontinuitet promišljanja o što kvalitetnijim uslugama za muzejske posjetitelje uvažavanjem inkluzivnoga koncepta *muzeji za sve* značajka je rada Galerije *Meštrović*, što potvrđuje i najnovija publikacija više kustosice Maje Šeparović Palada namijenjena onomu dijelu muzejske publike koji ima intelektualne poteškoće s čitanjem i razumijevanjem. Naime, s knjigom u kojoj je predstavljen život i rad Ivana Meštrovića *Muzeji Ivana Meštrovića* pokrenuli su novu biblioteku *Lako razumljiva knjiga*. Publikacija je pisana na jednostavan i lako razumljiv način, potpuno poštujući europske standarde za izradu lako razumljivih informacija te pravila udruženja Inclusion Europe, europske udruge osoba s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji, što potvrđuje i europski znak za lako razumljive informacije otisnut na koricama i naslovnoj stranici knjige. Nakon prvijenca objavljeno-ga na hrvatskome i engleskom jeziku najavljeno je daljnje objavljivanje u biblioteci *Lako razumljiva knjiga* s temama iz Meštrovićeva umjetničkog stvaralaštva. No, već i ovom prvom knjigom Galerija se postavila na vodeće mjesto poštujući ljudska prava u procesu demokratizacije kulturne baštine.

Nadamo se kako ćemo uvodni tekst u izložbu sljedećih godina započinjati s prikazom naslova ovdje spomenutih novih vrsta publikacija koje prate suvremene trendove u nakladništvu, kao i želje i potrebe korisnika muzejskih usluga i ponuda.

Snježana Radovanlija Mileusnić